Sosiaali- ja terveysvaliokunta

Valtiovarainministeriön vastine sosiaali- ja terveysvaliokunnalle hallituksen esityksestä laiksi hyvinvointialueesta annetun lain (611/2021, *hyvinvointialuelaki*) muuttamisesta ja väliaikaisesta muuttamisesta (HE 189/2025 vp) sekä mainitun esityksen täydentämisestä (HE 27/2026 vp)

Sosiaali- ja terveysvaliokunta on pyytänyt valtiovarainministeriöltä (VM) vastineen saamistaan lausunnoista otsikkoasiassa. VM toteaa kohteliaimmin seuraavaa.

Yleistä

Hyvinvointialuelain 115 a § on luonteeltaan kertaluonteinen väliaikainen poikkeussäännös, jonka tarkoituksena on valtiosääntöoikeudellisesti kestävällä tavalla mahdollistaa hyvinvointialueille niiden toiminnan alkuvuosina kertyneiden poikkeuksellisten alijäämien kattaminen välttämättömässä, mutta mahdollisessa aikataulussa enintään vuoden 2029 loppuun mennessä. VM voisi laissa säädettävien edellytysten täyttyessä päättää määräajan jatkamisesta.[1] Jos hyvinvointialueiden toimintaa koskevan voimassa olevan lainsäädäntökokonaisuuden perusteella muun menettelyn arvioitaisiin riittävän tai paremmin turvaavan alueen asukkaiden oikeudet riittäviin palveluihin, VM:llä ei olisi ehdotonta velvoitetta suoraan säännöksen sanamuodon mukaan päättää määräajan jatkamisesta. Tällainen tilanne voisi olla esimerkiksi käynnissä oleva lisärahoitus- tai arviointimenettely.

Monet kuultavat tahot kommentoivat nyt käsittelyssä olevien hyvinvointialuelain muutosten lisäksi hyvinvointialueiden rahoituksesta annetun lain (617/2021, *rahoituslaki*) muutostarpeita. Rahoituslainsäädännön muutokset vaikuttavat hyvinvointialueiden talouden näkymiin ja osaltaan edellytyksiin kattaa kertyneitä alijäämiä. Rahoituksen päivittynyt painelaskelma julkaistaan vuosien 2027–2030 julkisen talouden suunnitelman julkaisun yhteydessä 30.4.2026. Alueiden tulee huomioida päivittyvä rahoituslaskelma taloussuunnittelussaan.

Hyvinvointialueiden rahoitusmallia kehitetään pitkäjänteisesti. Valtioneuvosto on rahoituslain tämän hallituskauden kolmannen muutoskokonaisuuden, jota koskeva hallituksen esitys on tarkoitus antaa eduskunnalle huhtikuun aikana, lisäksi asettanut huhtikuussa 2026 hyvinvointialueiden tulevaisuutta käsittelevän

[1] Vastaava muotoilu oli väliaikaisesti voimassa olleessa 1.12.2020–31.12.2025 kuntalain (410/2015) 110 a §:ssä (Alijäämän kattamista koskevan määräajan jatkaminen covid-19-epidemiasta johtuvien taloudellisten vaikeuksien vuoksi).

parlamentaarisen työryhmän, joka osaltaan käsittelee muun muassa hyvinvointialueiden toimintaa ja taloutta sekä ohjausta ja rahoitusta.

Vaikka valiokunnassa nyt käsiteltävänä olevalla hyvinvointialuelakia koskevalla hallituksen esityksellä on yhteisvaikutuksia tulevien rahoituslainsäädännön muutosten kanssa, kyseessä on ennen kaikkea määräaikainen lisäelementti, jonka tarkoituksena on parantaa hyvinvointialueiden toiminnan ja talouden tasapainottamisen mahdollisuuksia. VM pitää hyvinvointialueiden toiminnan ja talouden suunnittelun näkökulmasta tärkeänä ehdotettujen hyvinvointialuelain muutosten voimaasaattamista siten, että alueet voivat ottaa lainsäädännön huomioon suunnitellessaan taloudenpitoaan heti vuodesta 2027 alkaen.

Kattamismääräajan pituus ja ulottaminen suoraan lain nojalla koskemaan kaikkia alueita

Alijäämän kattamisvelvollisuutta koskevalla sääntelyllä varmistetaan, että hyvinvointialueiden kustannuskehitys ei pääse erkanemaan pitkäksi aikaa valtion rahoituksesta ja että alueet pyrkivät aktiivisesti kehittämään toimintaansa kustannusten kasvun hillitsemiseksi.

Osa kuultavista ehdotti kattamismääräajan ulottamista vuoden 2030 loppuun saakka tai jopa pidemmälle. Yli kuuden vuoden kattamisaikaa voidaan pitää toiminnan ja talouden eriytymisen näkökulmasta pitkänä. Jos täydentävässä hallituksen esityksessä ehdotettava määräaikakaan ei ole riittävä, alueen tilannetta on syytä tarkastella tarkemmin valtion ohjauksessa kuten hyvinvointialueen arviointimenettelyssä.

Sääntely on VM:n näkemyksen mukaan perusteltua kohdentaa siten, että kukin hyvinvointialue kattaa alijäämänsä viipymättä. Näin ollen VM ei pidä perusteltuna myöskään ehdotettua enimmäiskattamismääräajan ensisijaisuutta. VM yhtyy muun ohella Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) lausunnossa todettuun:

> ”THL pitää kannatettavana, että ehdotettu alijäämän kattamisajan pidentämistä koskeva sääntely sisältää aktiiviseen toimintaan kannustavan elementin kohdistuessaan hyvinvointialueisiin, jotka ovat jo määrätietoisesti toteuttaneet toimia taloutensa tasapainottamiseksi. Tällöin hyvinvointialueille ei muodostu kannustinta budjettikurin löysentämiseen, mikä voisi olla riskinä alijäämien kattamisajan yleisessä pidentämisessä. Myös hyvinvointialueiden rahoitusmallin uskottavuuden näkökulmasta on tärkeää, että poikkeamat alijäämien kattamisen pääsäännöstä rajoittuvat aidosti poikkeuksellisiin tilanteisiin, ja että odotusarvo alijäämien kattamisesta pidennetyssä määräajassa on perusteltu realistisella toimenpidesuunnitelmalla.”[2]

[2] THL lausunto 17.2.2026 s. 2.

Hakemuksen toimittamismääräaika

Varsinais-Suomen hyvinvointialue esitti, että lisäajan hakemista koskevaa määräaikaa tulisi siirtää elokuun lopusta syyskuun loppuun, jotta hakemusten valmistelu ja aluevaltuustojen käsittely voidaan toteuttaa hallitusti. Toisaalta monet hyvinvointialueet kuten Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue ovat pitäneet hyvänä mahdollisuutta toimittaa hakemus heti aluehallituksen laadittua tilinpäätöksen. Hallintovaliokunta mietintövaliokuntana voinee tarvittaessa tarkastella ehdotetun 115 a §:n 3 momentin säännöstä siten, että hakemus olisi tehtävissä viimeistään alijäämän kattamista koskevan määräajan päättymisvuoden syyskuun loppuun mennessä.

Hyvinvointialueen suunnitelma

Ehdotetun 115 a §:n 2 momentin 3 kohdan mukainen aluevaltuuston hyväksymä suunnitelma kertyneen alijäämän kattamiseksi viipymättä on keskeinen. VM toteaa viitaten muun ohella Pohjois-Pohjanmaan lausunnossaan toteamaan[3], että hyvinvointialueen aiempia suunnitelmia alijäämien kattamisesta on perusteltua hyödyntää riittävästi päivitettyinä. Olemassa olevia suunnitelmia voi ja tuleekin käyttää, jos ne täyttävät säännöksessä suunnitelmalle asetetut vaatimukset ja niissä otetaan huomioon hyvinvointialueiden päivittynyt rahoitus.

VM:n harkintakriteereistä

Osa kuultavista, kuten professori Kortelainen[4], pohti lausunnoissaan tapauskohtaisen harkinnan lisääntymistä sekä selkeiden mittareiden ja kriteerien puuttumisen ongelmia. Nämä voivat lisätä alueiden välistä kokemusta epätasapuolisuudesta, altistaa päätöksiä politisoitumiselle sekä heikentää hyvinvointialueiden kannustimia tehostaa toimintaansa ja toteuttaa rakenteellisia uudistuksia. Mainitussa lausunnossa todetaan myös, että ”lisäajan myöntäminen voitaisiin sitoa ennalta määriteltyihin ehtoihin, kuten uskottavaan ja riippumattomasti arvioituun sopeutusohjelmaan, toteutuneeseen kustannuskehitykseen suhteessa tavoitteisiin tai selkeästi määriteltyyn tasapainopolkuun.”

VM:n näkemyksen mukaan alueiden huomattavasta eriytymisestä johtuen yksiselitteisten mittarien ja ennalta asetettujen raja-arvojen käyttäminen päätöksentekokriteereinä olisi haastavaa, eikä välttämättä johtaisi lainsäädäntökokonaisuudella tavoiteltuun lopputulokseen. VM kuitenkin yhtyy näkemykseen siitä, että arvioinnin pohjana tulee olla uskottavan sopeutusohjelman muodostama tasapainopolku sekä alueen toteutunut kustannuskehitys. Tämän

[3] ”Pohde korostaa, että hakemukseen sisältyvänä suunnitelmana alijäämien kattamisajan pidentämisestä tulee voida hyödyntää jo aiemmin alueella tehtyjä päätöksiä tuottavuus- ja taloudellisuustoimenpiteistä esimerkiksi osana talousarviota ja -suunnitelmaa. Ei ole tarkoituksenmukaista, että hakemukseen tulisi laatia erillinen suunnitelma, mikäli alueella on jo aiemmin laadittu aluevaltuuston hyväksymä toimenpidesuunnitelma talouden tasapainottamisesta.” Asiantuntijalausunto 7.4. s. 3.
[4] Lausunto 4.4.2026.

lisäksi tulee ottaa huomioon muun muassa alueen väestörakenteen muutos sekä alkuperäisen hallituksen esityksen s. 12–15 päätöksenteon edellytyksistä todettu. Toisin sanoen aluekohtaista kattamiskauden suunnitelmaa arvioitaessa sitä voidaan suhteuttaa kustannusten arvioituun kehitykseen (hyvinvointialueindeksi) ja aluekohtaiseen arvioon väestörakenteen muutoksesta (esim. tilastokeskuksen väestöennuste). Tarvittaessa myös sosiaali- ja terveysministeriö sekä sisäministeriö arvioivat osaltaan hyvinvointialueiden tilannetta voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti.

Investointisuunnitelman toimittamisaika

Osa kuultavista toivoi investointisuunnitelmien toimittamisaikatauluun (16 §) edelleen myöhennystä toukokuusta kesäkuulle. Suunnitelmia osaltaan käsittelevien ministeriöiden (sosiaali- ja terveysministeriö sekä sisäministeriö) näkemyksen mukaan suunnitelmat olisi kuitenkin perusteltua saada viimeistään toukokuussa. Suunnitelmien mahdollinen täydentäminen on tarvittaessa mahdollista kuten aiemminkin eli siihen ei esitetä muutoksia.